

Благодат. Джойс Джеймс

Благодат[1 - „Благодат“ е първата пълнокръвна изява на комическия гений и неподражаемото пародийно майсторство на Джойс, направили по-късно „Одисей“ книга, над която читателят се смее, както когато чете „Швейк“, по думите на Брехт. Джойс построява разказа върху един от основните догмати на християнството – учението за благодатта, свръхестествената спасителна сила, която извършва духовното възраждане на човека, – за да обхване в сатирата си цялата християнска идеология и римокатолическия църковен институт. Станислас Джойс отбелязва в спомените си, че брат му е замислил „Благодат“ по модела на „Божествена комедия“: „Падането на Кърнан по стъпалата към умивалнята е неговото слизване в Ада, стаята на болника е Чистилището, а църквата, където той и достоветите му изслушват проповедта – Раят.“ Много от героите в разказа се появяват в „Одисей“.]

Двама господа, които по това време се намираха в умивалнята, се помъчиха да го вдигнат, но той беше съвсем безпомощен. Лежеше свит в подножието на стълбите, по които бе паднал. Успяха да го обърнат. Шапката му се бе търкулнала на няколко крачки встрани, а дрехите му бяха изпоцапани от мръсотията и водата по пода, където бе лежал възник. Очите му бяха затворени и дишаше с хриптене. Тънка струйка кръв се процеждаше от ъгъла на устата му.

Тия двама господа и един от келнерите го отнесоха нагоре по стълбите и отново го доложиха върху пода на ресторанта. След минута около него се насъбра цял куп хора. Управителят на ресторанта заразпитва всички кой е той и кой е бил с него. Никой не знаеше кой е, но един от келнерите рече, че бил поднесъл на господина малък ром.

– Сам ли беше? – запита управителят.

– Не, господине, аз ми се чини, че беше с двама други.

– А къде са те?

Никой не знаеше; някой се обади:

– Дайте му да диша. Та той е в несвѣст!

Кръгът от зяпачи еластично се разтегли и пак се сви. Малка локва кръв се бе образувала до главата на човека върху мозаичния под. Уплашен от сивата бледост по лицето му, управителят изпрати да доведат някой полицаѳ.

Разкопчаха яката на ризата му и развързаха връзката. За миг той отвори очи, въздъхна и пак ги затвори. Един от господата, които го бяха отнесли горе, държеше в ръка овехтял цилиндър. Управителят на няколко пъти запита никой ли не познава ранения и къде са отишли приятелите му. Вратата на ресторанта се отвори и вътре влезе грамаден полицаѳ. При входа се струпа тълпата, която бе вървяла подир него по тясната улица, и всеки се опитваше да надзърне вътре през стъклената врата.

Управителят веднага заразказва онова, което знаеше. Полицаят, млад човек с едро невъзмутимо лице, го слушаше. Той бавно въртеше глава наляво и надясно и от управителя към човека на пода, сякаш се боеше да не е станал жертва на някаква измама. Сетне си свали ръкавицата, измъкна малък бележник от джоба си, близна молива и се приготви да записва. После запита подозрително с провинциален

акцент:

– Кой е тоя човек? Как се казва и къде живее?

През кръга зяпачи си проправи път млад човек с костюм на велосипедист. Той бързо приклепна до ранения и поиска вода. Полицаят също клекна, за да оказва помощ. Младият човек изми кръвта от устата на пострадалия, после поиска коняк. Полицаят на няколко пъти повтори нареждането с властен глас и най-сетне един от келнерите дотърча с чашата. С мъка наляха малко коняк в гърлото на човека. Подир няколко секунди той отвори очи и се огледа. Погледна кръга от лица и сетне, схванал какво бе станало, се опита да се изправи на крака.

– По-добре ли сте сега? – запита младият човек с костюм на велосипедист.

– Ба, ’ишо ми ’яма – рече раненият човек, опитвайки се да стане.

Помогнаха му да се изправи. Управителят спомена нещо за болница, а и някои от зяпачите дадоха съвети. Сложиха изпомачкания цилиндър върху главата на човека. Полицаят запита:

– Къде живеете?

Без да отговори, човекът взе да засуква краищата на мустаците си. Той омаловажи произшествието. Дребна работа било, рече: малко премеждие. Говореше с много надебелял език.

– Къде живеете? – повторно го запита полицаят.

Човекът каза да му намерят файтон. Докато се разискваше по въпроса, някакъв висок, чевръст, русоляв господин, облечен в широко горно палто, се зададе откъм другия край на ресторанта. Като видя картинката, той извика:

– Хей, Том, старо! Какво се е случило!

– Ба, ’ишо ми ’яма – каза човекът. Новодошлият огледа окаяното същество пред себе си, сетне се обърна към полицая и рече:

– Всичко е в ред, старши. Аз ще го отведа до дома му.

Полицаят докосна каската си и отвърна:

– Тъй вярно, господин Пауър.

– Хайде, Том – каза Пауър и хвана приятеля си под ръка. – Нямах счупени кости. Какво? Можеш ли да вървиш?

Младият човек с костюм на велосипедист хвана пострадалия за другата ръка и тълпата се отдръпна.

– Как можа да се насадиш така? – запита Пауър.

– Господинът падна по стълбището – рече младият човек.

– М’ого съм ’и за’ължен, госп’ине – каза пострадалият.

– Няма защо.

– ’яма ли ’а пий’ем по е’но?

– Друг път, друг път.

Тримата мъже напуснаха ресторанта и тълпата се изниза през вратите в тясната уличка. Управителят заведе полицая до стълбите, за да огледа местопроизшествието. И двамата бяха на мнението, че човекът трябва да е стъпил накриво. Посетителите се върнаха при тезгяха, а един келнер се зае да заличи следите от кръв по пода.

Като навлязоха в улица „Графтън“, Пауър изсвири на една двуколка. Пострадалият измърмори нещо, като се мъчеше да говори по-ясно.

– М’ого съм ’и за’ължен, госп’ине. ’ярвам, че пак ще се ’идим. ’азвам се Кърнан.

Беше донякъде изтрезнял от падането и начеващата болка.

– За нищо – рече младият човек.

Стиснаха си ръцете за сбогом. Кърнан бе натоварен в двуколката и докато Пауър даваше нареждания на файтонджията, той благодари на младия човек и му каза колко съжалява, задето не са могли да се чукнат по случай запознанството.

– Друг път – каза младият човек.

Колата потегли към „Уестморландска“. Когато мина кран Параходството, часовникът му показваше девет и половина. Блъсна ги остър източен вятър, задухал откъм устието на реката. Кърнан се бе свил на две от студ. Приятелят му го попита как е станало произшествието.

– ’е мо’а ’а го’оря – отвърна той. – Прехапал съм си ези’а.

– Покажи.

Пауър се провеси над колелото на двуколката и се взря в устата на Кърнан, но нищо не можа да види. Запаля клечка кибрит и като я пазеше с длан, пак надзърна в устата, покорно отворена от Кърнан. Двуколката се клатушкаше и отвяваше пламъчето на кибрита ту към едната, ту към другата страна на зиналата уста. Зъбите и венците на долната челюст бяха покрити със съсирена кръв и като че ли малко парченце от езика бе отхапано. Кибритът угасна.

– Грозна работа – рече Пауър.

– Ба, ’ищо ми ’яма – каза Кърнан, затвори уста и вдигна яката на мръсното си палто.

Кърнан беше търговски пътник от старата школа, който вярваше в достойнството на тая професия. Никога не го бяха виждали в града без що-годе приличен цилиндър и гамаш. Това са благодатни подробности от тоалета, казваше Кърнан, с тях човек винаги може да хване око. Той следваше традицията на своя Наполеон, великия Блакуайт, спомена за когото често възкресяваше с възпяване в легенди и

подражателство. Съвременните търговски методи го бяха пощадили само дотам, че да му оставят една канторка на улица „Кроу“ с изписани върху транспаранта на прозореца името на фирмата му и адреса ѝ – Лондон, Е. С. Върху полицата в малката стая бе строен в боен ред цял батальон тенекиени кутии за чай, а на масата пред прозореца стояха четири-пет порцеланови купи, обикновено наполовина пълни с някаква тъмна течност. От тия купи Кърнан дегустираше разни чайове. Отпиваше по глътка, поемаше я в устата, навлажняваше с нея небцето си после я изплюваше зад решетката на камината. След това замислено преценяваше.

Пауър, много по-млад човек, бе на служба в Дирекция на полицията в Дъблин. Кривата на неговия обществен възход се пресичаше с кривата на упадъка на приятеля му, но упадъкът на Кърнан бе отчасти смекчен от обстоятелството, че някои от приятелите му, които го познаваха от времето на най-големите му успехи, все още го тачеха като личност. Пауър бе един от тия приятели. С необяснимите си дългове той бе станал пословичен сред своите познати: беше приятен млад бонвиван.

Колата спря пред малка къща на улица „Гласневин“ и Кърнан, подкрепян, се прибра вкъщи. Жена му го настани в леглото, а в това време Пауър седеше долу в кухнята и разпитваше децата в кое училище ходят и до кой учебник са стигнали. Децата – две момичета и едно момче – се възползваха от безсилието на баща си и отсъствието на майка си и започнаха всякакви маймунджилъци с него. Държането и езикът им го изненадаха и озадачиха. Подир някое време госпожа Кърнан влезе в кухнята и възкликна:

– На какво е заприличал! Сам ще си изяде главата някой ден и ще плати на попа! Запил се е още от петък.

Пауър си даде труд да ѝ обясни, че самият той не е виновен и че по една случайност бил там. Като си припомни миротворствата на Пауър при честите им кавги и многото малки, но навременни заеми, които им бе давал, госпожа Кърнан рече:

– Ма защо ми го казвате, господин Пауър, знам, че сте му приятел, не като ония, с които се влачи. Те го коткат само докато има парици в джоба, отделят го от жена и от деца. Хубави приятели! Ех, да знам само с кой е бил тая вечер!

Пауър поклати глава безмълвно.

– Много се извинявам – продължи тя, – ма нямам нищо да ви почерпя. Но почакайте само, ей сегичка ще пратя някое от децата до Фогърти на ъгъла.

Пауър стана.

– Чакахме го тая вечер с парите, ама на него идва ли му наум, че има дом и семейство?

– Нищо, госпожо Кърнан – подзе Пауър, – ще го убедим да започне нов живот. Да, ще приказвам с Мартин. Ако има някой да свърши работа, това е той. Ще дойдем с него подир някоя вечер и ще поговорим.

Тя го изпрати до вратата. Файтонджията потропваше с крака надолу по плочника и размахваше ръце да се постопли.

– Много мило, че го доведохте – рече тя.

– Моля, моля – каза Пауър.

Той се качи в двуколката. Когато потеглиха, сне шапката си и весело ѝ махна.

– Ще направим друг човек от него – рече той. – Лека нощ, госпожо Кърнан.

Госпожа Кърнан изпроводи с недоумяващи очи колата, докато тя се скри от погледа. Сетне се обърна, влезе си въщи и изпразни джобовете на мъжа си.

Тя бе дейна, практична жена на средна възраст. Неотдавна бе отпразнувала сребърната им сватба и бе възобновила близостта със съпруга си, като игра валс с него под акомпанимента на Пауър. В ония дни, когато я ухажваше, Кърнан ѝ се бе сторил доста галантен кавалер. Тя и до днес се затичваше до входа на църквата, когато съобщаваха за някоя сватба, и зърнеше ли брачната двойка, с живо удоволствие си спомняше как бе излязла от църквата „Витлеемска звезда“ в Сандимаунт, под ръка с един весел, кръвен мъж, фракът му като излян, с резедав панталон, небрежно понесъл в ръка цилиндър. Подир три недели съпружеският живот ѝ се бе сторил тягостен, а по-късно, когато започна да ѝ се струва непоносим, тя стана майка. Грижите на майка на семейство не бяха непреодолими за нея и цели двадесет и пет години тя бе водила умно и пестеливо домакинството на своя съпруг. Двата ѝ големи синове бяха вече стъпили на крака. Единият работеше в галантериен магазин в Глазгоу, другият беше чиновник в кантората на търговец на чай в Белфаст. Те бяха добри синове, пишеха редовно и понякога изпращаха пари въщи. Другите деца още ходеха на училище.

На следния ден Кърнан изпрати писмо в кантората и остана да лежи. Тя му приготви бульон и здравата го нахока. Приемаше честите му пиянства като лошото време, предано го лекуваше, щом се разболееше, и винаги го караше да закуси сутрин. Имаше и по-лоши съпрузи. Не бе вдигал ръка срещу нея, откак момчетата бяха порасли, и тя знаеше, че той ще отиде чак до другия край на улица „Томас“, за да приеме и най-дребна поръчка за фирмата си.

Две вечери по-късно приятелите му дойдоха да го видят. Тя ги отведе горе в спалнята му, където въздухът бе пропит с телесната му миризма, и им предложи столове до камината. Езикът на Кърнан, доста сприхав през деня поради болките, сега стана по-вежлив. Потърпевшият седеше приповдигнат в леглото, опрян на възглавници, и с бледата си червенина подпухналите му бузи бяха като горещи въглени. Той се извини пред гостите си за безредието в стаята, но в същото време гледаше някак гордо, с гордостта на ветеран.

Той изобщо не подозираше, че е жертва на заговор, който приятелите му – господата Кънингам, Маккой и Пауър – бяха разкрили на госпожа Кърнан в гостната. Оригинално хрумване бе на Пауър, но осъществяването му бе възложено на Кънингам. Кърнан бе от протестантско семейство и макар да бе приел католическата вяра по време на сватбата си, цели двадесет години бе стоял извън лоното на църквата. Освен това обичаше да се заяжда с католиците.

Кънингам бе тъкмо човекът за такава работа. Той беше по-възрастен колега на Пауър. Собственият му семеен живот не беше много щастлив. Хората му съчувстваха – знайно бе, че жена му не е свят и е непоправимо впиянчена. Шест пъти бе обзавеждал дома си. И всеки път тя бе залагала мебелите от негово име.

Всеки уважаваше бедния Мартин Кънингам. Беше много здравомислещ човек, влиятелен и умен. Тоя тънък познавач на човешката природа бе изострил като бръснач вродената си пронизателност от дългогодишен допир с полицейските съдилища и чести потапяния във философските води. Беше доста начетен. Приятелите му се вслушваха в неговото мнение и намираха, че в лице прилича на Шекспир.

Когато изложиха заговора пред нея, госпожа Кърнан рече:

– Оставям всичко във ваши ръце, господин Кънингам.

След четвърт век брачен живот тя вече не хранеше много илюзии. За нея религията беше навик и тя не мислеше, че човек на годините на съпруга ѝ ще може значително да се промени, преди да умре. Склонна бе да вижда в злополуката му пръст божи и ако не се боеше, че ще се покаже кръвожадна, би казала на господата, че езикът на Кърнан няма много да пострада от мъничко скъсяване. Кънингам обаче бе човек на място; а религията си е религия. Планът можеше и да не помогне, но във всеки случай нямаше и да навреди. Нейната вяра не беше екзалтирана. Тя вярваше, че Светото сърце Христово е най-полезната католическа светиня, и одобряваше тайнствата. Но вярата ѝ не прекриваше границите на кухнята и в краен случай би повярвала както в Духа светаго, така и в таласъма.

Господата подеха разговор за произшествието.

Кънингам каза, че бил чувал за подобен случай. Някакъв седемдесетгодишен мъж си бил отхапал парче от езика по време на епилептичен припадък, но езикът отново израснал, и то така, че никой не могъл да открие следа от прехапването.

– Аз не съм на седемдесет – каза болният.

– Боже опази! – рече Кънингам.

– Вече не боли, нали? – запита Маккой. Някога Маккой бе бил доста известен тенор.

Съпругата му, навремето си сопрано, още даваше на деца уроци по пиано срещу скромно възнаграждение. Линията на живота му не бе представлявала най-късото разстояние между две точки и за кратки периоди му се бе налагало да понапругне ума си, за да свърже двата края. Работил бе като чиновник в железниците, като рекламен агент за „Айриш таймс“ и „Общоградски вести“, търговски пътник с комисиона при една каменовъглена компания, частен детектив и чиновник в канцеларията на помощник полицейския началник, а отскоро бе станал секретар на градския съдебен следовател. Новата му длъжност го караше да проявява професионален интерес към случая с Кърнан.

– Да боли? Немного – отвърна Кърнан. – Но ми се гади! Имам чувството, че аха-аха ще повърна.

– Това е от преливане – категорично заяви Кънингам.

– Не – рече Кърнан. – Май се простудих в колата. Нещо все ми лази по гърлото, хрчка или...

– Секрет – каза Маккой.

– Все иде тъй, някак отдолу, в гърлото ми, гадна работа!

– Да, да – рече Маккой, – това е от гърдния кош.

Той изгледа предизвикателно господата Кънингам и Пауър. Кънингам бързо кимна няколко пъти, а Пауър рече:

– Както и да е, всичко е добре, щом свършва добре.

– Много съм ти задължен, стари друже – рече болният.

Пауър махна с ръка.

– Ония двамцата, с които бях...

– Кой бяха? – запита Кънингам.

– Някакъв младок. Не му зная името. Дявол го взел, как му беше името? Едно такова дребно, с рижа коса...

– И кой още?

– Харфърд.

– Хм! – промърмори Кънингам.

Щом Кънингам направеше подобна забележка, хората край него се смълчаваха. Известно бе, че говорещият разполага с тайни източници на информация. В случая междуметието имаше морално предназначение. Понякога този Харфърд се включваше в малка доброволна част, която неделя подир обед напускаше центъра на града с цел да се добере колкото се може по-скоро до някоя кръчма в покрайнините, където волонтирите надлежно се обявяваха за bona-fide туристи.[2 - На кръчмарите е било забранено да продават в неделя алкохол на местното население.] Ала спътниците му никога не можеха да му простят неговото потекло. Той бе започнал кариерата си като невзрачен финансист с печалби от лихвоимство за сметка на заемоискателите – работници. По-късно бе станал съдружник на някой си Голдберг, дебел и нисък господин от популярна банка „Лифи“. Макар да бе приел само нравствения кодекс на евреите, неговите другари католици, които често си патеха от принудителните му вземания, било лично, било по делегация, с озлобление го наричаха ирландски чифутин и простак и съзираха пръста на провидението в малоумния му син. При други случаи си спомняха добрите му качества.

– Чудя се къде ли е могъл да се дене! – каза Кърнан.

Искаше му се подробностите около произшествието да останат в сянка. Искаше му се приятелите му да мислят, че е станала някаква грешка, че той и Харфърд са се разминали. Но приятелите му добре познаваха навиците на Харфърд, щом седне да пие, и запазиха мълчание. Пауър повтори:

– Всичко е добре, щом свършва добре.

Кърнан веднага смени темата.

– Оня доктор излезе добро момче – рече той. – Ако не беше той...

– Да, ако не беше той – подзе Пауър, – можеха да ти лепнат седем дена без право да избираш между глоба и затвор.

– Да, да – каза Кърнан, мъчейки се да си припомни някои неща. – Сега си спомням, че имаше някакъв полицаи. Изглеждаше разбрано момче. Изобщо как стана тая работа?

– Стана затуи, че се беше натаралянкал – мрачно рече Кънингам.

– Тъй си е – също така мрачно каза Кърнан.

– Ти да не си подкупил полицаия да мълчи, Джак? – каза Маккой.

Пауър не обичаше да се обръщат към него на малко име. Той не беше надут, но не можеше да забрави, че неотдавна Маккой бе предприел истински кръстоносен поход в търсене на чанти и куфари, за да създаде на госпожа Маккой легенда за някакво турне в провинцията. Негодуваше не само защото го бяха изтормозили, но повече срещу подобно долнопробно мошеничество. Ето защо отговори на въпроса така, сякаш го бе задал Кърнан.

Разказът възмути Кърнан. Той имаше остро гражданско чувство, искаше да живее във взаимно уважение със своя град и негодуваше срещу всяко оскърбление от ония, които наричаше селяндури.

– Затова ли плащаме общински данъци? – попита той. – За да хранутим и обличаме тия дървеняци... Ами да, такива са.

Кънингам се засмя. Той беше полицейски служител само през работно време.

– Какви други могат да бъдат, Том? – рече той. Подражавайки на гърления селски говор, той каза със заповеднически тон:

– Нумер шеесе и пети, земи си зелето!

Всички се засмяха. Маккой искаше на всяка цена да се включи в разговора и се престори, че никога не е чувал тоя виц. Кънингам каза:

– Разправят, значи, че в казармата, дето ги събират тия селски дангалаци с глас като бурия, през новобранството, на вечеря фелдфебелът ги строява покрай стената и кара всеки да си държи чинията. Пред себе си, значи, има някакъв змейски казан със зеле и някакъв змейски черпак – бере по лопата! Гребва той пълен черпак зеле и го праща през помещението, а ония сиромаси трябва да го ловят в чиниите: Нумер шеесе и пети, земи си зелето!

Всички пак се разсмяха, но Кърнан все още негодуваше. Каза, че щял да пише до вестника.

– Тия яхуси[3 - Човекоподобните същества от страната на конете в „Пътешествията на Гъливер“], дето идат тука – подзе той, – си мислят, че могат да мачкат хората. Няма защо да ти обяснявам, Мартин, що за стока са.

Кънингам се съгласи, но с известна уговорка.

– По цял свят е така – рече той. – Има ги всякакви. Има ги добри, има ги и лоши.

– Добре де, съгласен, има и свестни – каза Кърнан удовлетворен.

– Най-добре да си нямаш вземане-даване с тях – рече Маккой. – Тъй мисля аз.

Госпожа Кърнан влезе в стаята, постави на масата един поднос и рече:

– Заповядайте, господа.

Пауър стана, за да изпълни задължението на домакин, и й предложи стола си. Тя отклони поканата и рече, че гладела долу, сетне си смигна с Кънингам зад гърба на Пауър и се нареди да излезе. Съпругът ѝ се обади:

– А нямаш ли нещичко за мене, мила?

– За тебе ли? Един с опакото на ръката за тебе! – язвително рече госпожа Кърнан.

Съпругът ѝ викна по нея:

– Нищо ли за милото на мама?

Той направи такава смешна физиономия и тъй си преправи гласа, че разпределението на бутилките бира бе съпроводено с всеобщо веселие.

Господата пиха, сетне оставиха чаши на масата и се смълчаха. После Кънингам се обърна към Пауър и му подхвърли:

– Четвъртък вечер беше, нали тъй, Джак?

– Да, в четвъртък – каза Пауър.

– Отлично – тутакси отвърна Кънингам.

– Можем да се срещнем в бара на Маколи – добави Маккой. – Там е най-удобно.

– Само да не закъсняваме – сериозно рече Пауър, – сто на сто ще е претъпкано.

– Тогава в седем и половина – предложи Маккой.

– Отлично! – каза Кънингам.

– И тъй, седем и половина при Маколи!

Настъпи кратко мълчание. Кърнан чакаше да види дали приятелите му ще го посветят. После запита:

– Какво сте намислили?

– А, нищо особено – каза Кънингам. – Имаме една дребна работа в четвъртък.

– Операта, а? – запита Кърнан.

– Не, не – уклончиво каза Кънингам. – Една съвсем дребна... духовна работа.

– Аха – рече Кърнан.

Отново настъпи мълчание. Сетне Пауър без заобикалки заяви:

– Ще ти кажа, Том: истината е, че отиваме на духовни упражнения.

– Точно така – каза Кънингам. – Джак и аз, а и Маккой сме решили да обърнем нова страница.

Той произнесе тая метафора с простидушна решителност и насърчен от собствения си глас, продължи:

– Какво да ти кажа, като ни гледаш какви сме – тайфа негодници, от първия до последния. Така си е, от първия до последния – кисело прибави той, сетне се обърна към Пауър: – Признай си!

– Признавам – каза Пауър.

– И аз си признавам – каза Маккой.

– Тъй че ще идем заедно да се очистим от греховете – рече Кънингам.

Изведнъж, сякаш осенен от някаква мисъл, той рязко се извърна към болния и рече:

– Знаеш ли какво ми хрумна, Том? Защо не вземеш да дойдеш с нас – таман си нямахме четвърти за карето.

– Добре си го намислил – рече Пауър. – Ще отидем заедно.

Кърнан мълчеше. Предложението почти нищо не му говореше, но схванал, че някакви духовни инстанции са на път да се занимаят с делата му, той реши, че личното му достойнство повелява да прояви малко упоритост. Дълго време слушаше с някаква спокойна неприязън разговора на приятелите си за йезуитите, без сам да взима участие в него.

– Нямам много лошо мнение за йезуитите – намеси се той най-сетне. – Те са образован орден, а мисля, че и намеренията им са добри.

– Те са най-великият орден в църквата, Том – въодушевено подзе Кънингам. – Генералът на йезуитите иде на първо място след папата. [4 - Орденът е организиран на военни принципи; генералът на ордена е отговорен само пред папата.]

– Няма грешка – рече Маккой, – ако искаш да свършиш работа без шинтири-минтири, потърси йезуитите. Тия приятели пипат навсякъде. Например такъв случай...

– Йезуитите са прекрасни хора – каза Пауър.

– Има нещо удивително в техния орден – каза Кънингам. – Всички други монашески ордени рано или късно е трябвало да бъдат реформирани, а орденът на йезуитите нито веднъж не е бил реформиран. Никога не е западал.

– Тъй ли? – запита Маккой.

– Факт – рече Кънингам. – Черно на бяло е в историята. [5 - Думите на героя не отговарят напълно на истината. Ордена нееднократно е бивал атакуван по разни поводи и с течение на вековете е променил характера си. Речевата характеристика подсказва неблагонадеждността на категоричните твърдения.]

– Ами вижте им църквата – каза Пауър. – Вижте какво паство имат.

– Хората с положение все при йезуитите ходят – каза Маккой.

– Така си е – каза Пауър.

– Затова ми харесват – рече Кърнан. – И не са невежи и самомнителни като някои от бялото духовенство.

– Всички са свестни хора – каза Кънингам, – всеки посвоему. Ирландското духовенство го тачат по цял свят.

– Точно така – каза Пауър.

– Не е като поповете в Европата – рече Маккой, – само срамят сана!

– Може би си прав – поомекна Кърнан.

– Прав съм, ами как – каза Кънингам. – Да не съм от вчера? От друго ако не, от хора разбирам!

Господата пак пиха поред на номерата. Кърнан като че претегляше нещо наум. Беше развълнуван. Той имаше високо мнение за Кънингам, който според него умееше да чете и душите, и лицата на хората. И попита за подробности.

– Най-обикновени духовни упражнения, знаещ. Отец Пърдън [6 - Публичните домове в Дъблин са били разположени на улица „Пърдън“.] ги ръководи. Само за търговци, драги.

– Той няма да е много строг с нас, Том – убедително рече Пауър.

– Отец Пърдън ли? Отец Пърдън? – рече болният.

– Ти сигурно го знаеш, Том – решително рече Кънингам. – Добряк и веселяк! И той е по живота като нас.

– А... да. Мисля, че го познавам. Червендалест, висок.

– Тъкмо.

– Я ми кажи, Мартин... бива ли го като проповедник?

– Нне... не става дума тъкмо за проповед, знаеш. То си е нещо като приятелски разговор, значи, най-делово.

Кърнан размишляваше. Маккой рече:

– Отец Том Бърк, него си го биваше!

– Ех, отец Том Бърк[7 - Доминикански монах – проповедник и писател. Бил е много популярен, защото води борба с опитите на известния викториански историк Фруд да фалшифицира истината за английското нашествие в Ирландия.][7 - „Ватиканският затворник“ е прозвище на папа Пий IX; Лъв XIII също е смятал себе си за такъв, след като италианското правителство му отнема властта над Рим в 1870 г.] – каза Кънингам, – роден оратор беше. Чувал ли си него, Том?

– Дали съм го чувал! – жегнато рече болният. – Оставаше и да не съм...

– И все пак казват, че не бил кой знае какъв богослов – забеляза Кънингам.

– Тъй ли? – попита Маккой.

– Не бе, не че му имаше нещо, знаеш. Само че понякога, казват, не проповядвал напълно в догмата.

– Ех!... Той беше прекрасен човек – каза Маккой.

– Слушах го веднъж – продължи Кърнан. – Сега не си спомням темата на беседата му. Крофтън и аз бяхме в... партера, абе как се викаше...

– В кораба – рече Кънингам.

– Тъй де, отзад, до вратата. Не помня сега за какво... Аха, беше за папата, за покойния папа. Добре си спомням. Честна дума, страшен беше! Какъв стил! Какъв глас! Господи, какъв глас имаше! Нарече го Ватиканския затворник *. Спомням си, Крофтън ми каза на излизане...

– Крофтън ли, нали е оранжист[8 - Оранжистите са протестантско политическо общество, основано в 1795, по-късно думата се прилага спрямо всеки проанглийски настроен ирландец или протестант.]? – попита Пауър.

– Как да не е! – отвърна Кърнан. – Оранжист и половина, но адски свестен човек. Влязохме при Бътлзи на улица „Мур“ и, честна дума, действително се развълувах, светата истина ви казвам, и много добре си спомням какво ми рече: Кърнан, вика, ние се кланяме пред различни олтари, но вярата ни е една и съща. Хубаво го каза, дяволът.

– Има нещо вярно в това – каза Пауър. – Протестантите идваха на тумби да го слушат.

– Между нас кой знае каква разлика няма – рече Маккой. – И те, и ние вярваме в...

Той се поколеба за миг.

– ... в Спасителя. Само че те не вярват в папата и в Божията майка...

– Но, разбира се – спокойно и с тежест каза Кънингам, – нашата вяра е единствената истинна вяра, старата, изконна вяра.

– Съмнение няма в това – въодушевено рече Кърнан.

Госпожа Кърнан се показа на вратата и доложи:

– Дошъл ти е гост!

– Кой?

– Господин Фогърти.

– А, влизай, влизай!

В осветената част на стаята се появи бледо овално лице. Извитите му руси вежди, склучени над чифт приятно учудени очи, повтаряха извивката на увисналите му руси мустаци. Фогърти беше дребен бакалин. Навремето бе държал пивница в центъра на града, но фалира, тъй като финансите му позволяваха да работи само със спиртовари и пивовари второ качество. После отвори малък дюкян на улица „Гласневин“, където, както се самооблъщаваше, изисканите му обноси щели да му спечелят благоразположението на домакините от квартала. Държеше се любезно, галеше малчуганите и изтъкваше книжовния си говор. Не можеше да се каже, че е необразован.

Фогърти бе донесъл и подарък, четвъртинка отлично уиски. Той вежливо се осведоми за здравето на Кърнан, остави подаръка си на масата и седна на равна нога с останалите от дружинката. Кърнан оцени по достойнство подаръка, още повече че помнеше малката сметка, която имаше да урежда при Фогърти. Той рече:

– Винаги съм бил сигурен в тебе, стари момко. Хайде. Джак, действай!

Пауър пак влезе в ролята на домакин. Изплакна чашите и разля по малко на петимата. Разговорът получи нов стимул. Фогърти, седнал на ръба на стола, слушаше с особено внимание.

– Папа Лъв XIII[9 - Лъв XIII (1810–1903) се е ползвал с репутацията на много учен папа; консервативен в политическите и теологическите си възгледи.] – каза Кънингам – беше едно от светилата на епохата. Голямата му идея беше, както знаете, обединението на западната и източната църква. Това бе целта на живота му.

– Често съм слушал да казват, че бил един от най-културните хора в Европа – рече Пауър. – Искам да кажа, независимо от това, че е бил папа.

– Несъмнено – каза Кънингам. – Ако не и най-културният. Неговият девиз, нали знаете, беше Lux върху lux – Светлина върху светлината.[10 - Официално папите нямат такива девизи. С подобни фрази са обозначени 111-те приемници на папа Селестин II в приписваната на св. Малахия от Арма (XII в. книга „Пророчество за папите“: Лъв XIII – „Светлина в небето“, Пий IX – „Кръст от кръста“. Днес се смята, че книгата е мистификация, написана през XVI в. във връзка с борбите за папския престол, в подкрепа на един от претендентите. Грешките на Кънингам добре показват „начетеността“ му.]

– Не, не – нетърпеливо го прекъсна Фогърти. – Мисля, че тук грешите. Беше Lux в tenebris, струва ми се – Светлина в мрака.

– Ами да – каза Маккой, – tenebrae.

– Прощавайте – решително рече Кънингам. – Девизът беше Lux върху lux. А девизът

на предшественика му, Пий XIX[11 - Пий IX (1792–1878) първоначално проявява реформаторски настроения, но след 1848 г. става краен реакционер. Непогрешимостта на папата е обявена по негово време.], е Сгух върху сгух – или Кръст върху кръста – и това показва разликата между двамата папи.

Всички се съгласиха с извода. Кънингам продължи:

- Папа Лъв, значи, беше голям учен и поет.
- И колко силни черти! – каза Кърнан.
- Да – рече Кънингам. – Пишеше стихове на латински.
- Нима? – учуди се Фогърти.

Маккой със задоволство отпи от уискито и одобрително поклати глава:

- Това не е шега работа, вярвайте ми.
- Кой ще учи такива работи в нашето сиромашко училище, Том – подзе Пауър, последвал примера на Маккой.
- Не един свестен човек е ходил в сиромашко училище с парче торф под мишницата – поучително рече Кърнан. – Старата система си беше най-добра: здраво образование, честно и почтено. Никакви модни глупости.
- Съвсем вярно – отвърна Пауър.
- И никакви разточителства – добави Фогърти. Той натърти думата и мрачно отпи от чашата си.
- Помня, четох някога – каза Кънингам, – че едно от стихотворенията на папа Лъв е за фотографията – на латински, разбира се.[12 - Фотографията все още е била новост; стихотворението на Лъв XIII не се отличава с никакви художествени достойнства или „научни прозрения“.] [12 - Неточен цитат от английския поет Джон Драйдън, който парафразира Сенека.] [12 - Тогава догмата за непогрешимостта на папата е в сила.]
- За фотографията! – възкликна Кърнан.
- Да – каза Кънингам. Той отпи от чашата си.
- Голяма работа е фотографията, като си помислиш – подзе Маккой.
- Да, разбира се – каза Пауър, – на великите умове е дадено прозрение в нещата.
- Както казва поетът: Умът велик граничи с лудостта * – каза Фогърти.

Кърнан изглеждаше смутен. Той се насили да си припомни някой заплетен въпрос от протестантското учение и накрая се обърна към Кънингам.

- Кажи ми. Мартин – подзе той, – нали някои от папите – е, не сегашният, разбира се, нито предшественикът му, а някои от старите папи, – не бяха ли... как да кажа... не съвсем... изрядни?

Настъпи мълчание. Кънингам рече:

– Е да, разбира се, имало е и негодници сред тях... Друго е по-удивително. Нито един папа, дори най-големият пияница, дори най... отчаяният обесник, никой никога не е проповядвал *ex cathedra* * – някаква ерес. Не е ли удивително наистина?

– Така си е – рече Кърнан.

– Да. Защото, когато папата говори *ex cathedra*, той е непогрешим.

– Да – потвърди Кънингам.

– Ех, знам за непогрешимостта на папата. Спомням си, като бях по-млад... или пък беше...

Фогърти го прекъсна. Той взе бутилката и почна да разлива в чашите. Като видя, че уискито няма да стигне за всички, Маккой се отказа под предлог, че още не си го е допил. Другите запротестираха, но приеха. Уискито се лееше в чашите леко като интермецо.

– Какво беше почнал да разправяш, Том? – запита Маккой.

– Булата за папската непогрешимост беше най-великото събитие в историята на църквата – каза Кънингам.

– Как стана тая работа, Мартин? – запита Пауър. Кънингам вдигна два дебели пръста.

– В свещения съвет на кардиналите, архиепископите и епископите имало двамина „против“, а всички останали били „за“. Целият съвет бил единодушен освен тия двамата. Не! Не искали и да чуят!

– Ха! – възкликна Маккой.

– Тия били един немски кардинал на име Долинг... или Доулинг [13 - Йохан Дьолинггер не е бил кардинал, а немски теолог, отлъчен от църквата, защото не приема папската непогрешимост. Не е участвал в свещения съвет.]... не...

– Ще имаш да вземаш, Доулинг не е никакъв немец – засмя се Пауър.

– Добре де – тоя велик немски кардинал, значи, все едно как му е името, бил единият, а другият бил Джон Макхейл.

– Какво? – възкликна Кърнан. – Да не е Джон Туамски? [14 - Джон Макхейл, архиепископ Туамски, се е радвал на значителна популярност в страната, тъй като поддържа патриотичната кауза и ирландското селячество. Не е бил съгласен с папската непогрешимост, но без усилия приема решението на съвета.]

– Убеден ли сте в това? – колебливо запита Фогърти. – аз мислех, че е някой италианец или американец. [15 - Фогърти е по-близо до истината от Кънингам. При четвъртото заседание на съвета двама негови членове – епископите Ричо от Италия и Фицджералд от САЩ – гласуват против. След приключване на гласуването обаче и те приемат догмата. Джон Макхейл е намерил начин да не присъства на

заседанието.]

– Джон Туамски – повтори Кънингам, – той беше.

Той отпи от чашата си и другите господа последваха примера му. Сетне продължи:

– Събрали се, значи, кардиналите, епископите и архиепископите от всички краища на света, а тия двамата така упорствали, че перушина хвърчала. Докато накрая сам папата се надигнал и ex cathedra обявил непогрешимостта на папата за църковна догма. В същия миг Джон Макхейл, който толкова се опъвал, станал на крака и извикал с лъвски глас: Credo!

– Вярвам – рече Фогърти.

– Credo! – повтори Кънингам. – Показал колко била силна вярата му. Подчинил се в мига, когато папата си казал думата.

– А какво станало с Доулинг? – запита Маккой.

– Немският кардинал не се подчинил. Напуснал църквата.

Величественият образ на църквата в думите на Кънингам завладя слушателите му. Дълбокият му и дрезгав глас, произнесъл словото на вяра и подчинение, ги бе изпълнил с трепет. И когато госпожа Кърнан влезе в стаята, като си бършеше ръцете, тя попадна в тържествена атмосфера. Без да наруши мълчанието, тя се облегна на задната табла на кревата.

– Веднъж видях Джон Макхейл – каза Кърнан – и няма да го забравя, доде съм жив.

Той се обърна към жена си за потвърждение.

– Често съм ти разправял, нали?

Госпожа Кърнан кимна.

– Беше при откриването на паметника на сър Джон Грей [16 - Ирландски патриот, протестант, поддръжник на движението за самоуправление. Кърнан свъси вежди, сведе глава като разярен бик и се вторачи в жена си.]. Едуард Дуайър Грей държеше реч и дрънкаше врели-некипели, а онова дръпнато старче, архиепископът, го стрелкаше изпод вежди като къдели.

– Господи! – възкликна той после с обичайното си изражение. – Не съм виждал друг човек с такъв поглед. Очите му все едно казваха: Знам те колко чиниш, момче. А погледът му – ястребов!

– Никой от Греевците не струва пукнат грош – каза Пауър.

Пак настъпи мълчание. Пауър се обърна към госпожа Кърнан и рече внезапно развеселен:

– И тъй, госпожо Кърнан, решили сме да направим ей тоя ваш мъж добър, благочестив, набожен и богобоязлив римокатолик.

Той обгърна с ръка всички присъстващи.

– Всички заедно ще идем на духовни упражнения и ще изповядаме греховете си, а сам бог знае колко ни е нужно това.

– Нямам нищо против – рече госпожа Кърнан и се усмихна малко плахо.

Тя реши, че ще е по-разумно да прикрие задоволството си, затова рече:

– Съжалявам горкия свещеник, който ще трябва да чуе твоите приказки.

Изражението на Кърнан се промени.

– Ако не му се харесат – рече той направо, – може да си... гледа работата. Аз само накратко ще му разкажа за злочестините си. Не съм чак толкова грешен я...

Кънингам на часа се намеси:

– Всички ще се отречем от дявола – рече той. – Всички заедно, без да забравяме козните и съблазните му.

– Махни се от мен, сатана! [17 - Мат., 16, 23.] – рече Фогърти, като се смееше и поглеждаше другите.

Пауър не продума. Той чувстваше, че инициативата бе изцяло иззета от ръцете му. Но по лицето му се изписа задоволство.

– Чисто и просто трябва да застанем прави със запалени среши в ръце и да подновим обещанията на кръстниците ни – каза Кънингам.

– Само гледай да не забравиш свещта, Том – рече Маккой.

– Как? – каза Кърнан. – Свещ ли ще трябва да държа?

– Е да – каза Кънингам.

– Не, дявол да го вземе! – усети се Кърнан. – Само тая няма да я бъде. Ще сторя всичко, както му е редът. И упражненията, и изповедта, и... всичко останало. Но... никакви среши! Всичко друго, само свещи не!

Той заклати глава с театрална тържественост.

– Хубава работа! – каза жена му.

– Всичко друго, само свещи не! – пак отсече Кърнан, почувствал, че е направил впечатление на слушателите си, и продължи да клати глава насам-натам. – Свещи, светила – това да не е градинско увеселение.

Всички се засмяха от сърце.

– Взехте си белята с тоя добър католик! – рече жена му.

– Никакви свещи! – упорито повтори Кърнан. – Никакви такива!

.....

Напречният кораб на йезуитската църква на улица „Гарднър“ беше почти пълен, но през страничните двери все още прииждаха господа и водени от послушника, пристъпваха на пръсти по пътеките между редовете, докато намерят свободно място. Всички бяха облечени изрядно и с достолепие. Църковните полилеи хвърляха светлина върху море от черни дрехи и бели яки, тук-там разнообразно от карирани сюртуци, върху тъмните колони от пъстър зелен мрамор и мрачните плащаницы. Господата сядаха по пейките, приповдигнали панталоните си малко над коленете и положили шапките си далеч от опасност. Разполагаха се удобно и благочинно се взираха в мъничкото червеникаво пламъче, което блещукаше пред главния олтар.

На една от пейките близо до амвона седяха господата Кънингам и Кърнан. На пейка зад тях седеше сам Маккой, а на пейката зад него седяха господата Пауър и Фогърти. Маккой безуспешно се беше опитал да намери място до другите, а когато дружинката им се бе установила в шахматен ред, с петия по средата, той направи безуспешни опити да се пошегува. [18 - Фигурата е символ на кръста и раните Христови.] Шегите му обаче не бяха посрещнати добре и той замълча. Благоприличната обстановка оказваше влияние дори върху него и дори той започна да се поддава на религиозното настроение.

Кънингам шепнешком привлече вниманието на Кърнан към господин Харфърд, лихваря, който седеше малко по-далече, и към господин Фанинг, секретаря на избирателната комисия, който издигаше и сваляше кметовете на града и седеше сега под амвона, до един от новоизбраните градски съветници. Вдясно седеше старият Майкъл Граймс, собственик на три зложни къщи, и племенникът на Дан Хоган, кандидат за служба в кметството. Още по-напред седяха господин Хендрик, главният дописник на „Общоградски вести“, и бедният О’Карол, стар приятел на Кърнан, някога доста видна личност в търговския свят. [19 - Според първоначалния замисъл „Благодат“ е последният разказ от цикъла и неслучайно в църквата си дават среща герои, чиито имена са вече познати от предишни разкази.] Разпознавайки лицата на близки хора, Кърнан неусетно се почувства по-спокоен. Шапката му, прилично почистена от жена му, лежеше върху коленете му. Веднъж-дваж той издърпа с една ръка маншетите си, докато с другата притискаше леко, но здраво периферията на шапката си.

Внезапно на стъпалата към амвона се появи видимо мощна фигура, загърната в бял стихар. Тутакси богомолците се раздвижиха, заизваждаха носни кърпички и внимателно започнаха да коленичат връз тях Кърнан последва примера. Фигурата на свещеника сега беше на амвона и стърчеше над парапета с две масивни трети, увенчани с едро червендалесто лице.

Отец Пърдън коленичи, извърна се към червеното огънче и като покри лице с ръце, започна да се моли. След малко разбули лице и се изправи. Богомолците също станаха и пак насядаха по пейките. Кърнан върна шапката си на предишното място връз коляното и насочи внимателно лице към проповедника. С широк заучен жест проповедникът отметна широките ръкави на расото си и бавно обходи с поглед редиците от лица. После рече:

– Защото синовете на тоя век в своя род са по-досетливи от синовете на светлината. Прочее, придобийте си приятели с несправедно богатство, та кога умрете, те да ви приемат във вечните селения. [20 - Текстът е от притчата за неверния пристойник (Лук., 16, 8–9). Свещеникът внася многозначителни промени, напр. „та кога умрете“ вм. „та кога осиромашеете“.]

Отец Пърдън разви текста със звучна кънтяща увереност. Това бил един от най-трудните пасаж в Светото писание за правилно тълкуване, каза той. Този пасаж можел да се стори на небрежливия слушател противен на високата нравственост, проповядана от Исуса Христа. Но, каза на паството си той, тъкмо този текст му се сторил особено подходящ за напътствие на ония, чийто жребий бил да живеят в този свят, но все таки се мъчели да нямат обходата на светските люде. Това бил текст за хора с търговия, за хора с професия. Исус Христос с божественото си разбиране на всяка немощ в нашето слабо човешко естество разбирал, че не всички имат призвание за посветен живот, че голямото множество от людете са принудени да живеят в света и до известна степен за света: и с тия свои слова Той желаел да ни назидает, като ни даде за пример в живота на вярата тъкмо ония поклонници на Мамона, които измежду всички други най-малко се грижели за благото духовно.

Той каза на слушателите си, че тая вечер е дошъл не за да ги плаши, не да иска прекомерното, а като човек от света, дошъл да поговори с ближните си. Дошъл бил да говори на търговци и щял да им говори търговски. Ако му било позволено да употреби метафората, рече, той бил техният духовен счетоводител; и искал всеки един от слушателите му да разтвори тефтерите си, тефтерите на своя духовен живот, и да види излиза ли му балансът на съвестта.

Исус Христос не бил строг безчовечен господар. Той разбирал дребните ни слабости, разбирал несъвършенствата на бедната ни грехопокварена природа, разбирал изкушенията на тоя живот. Всички ние сме били изкушавани и всички от време на време сме се поддавали; всички ние сме имали плътски съблазни и всички сме грешили. Само едно нещо щял да изиска от своите слушатели. И то било: да бъдат честни и чисти пред бога мъже. Ако сметките им излизали във всяко отношение, нека кажат:

– Ето, проверих сметките си. Сборът ми е точен.

Но ако – и това не било изключено – имало някакви несъответствия, нека признаят истината, нека бъдат откровени и кажат по мъжки:

– Ето, прегледах сметките си. Намерих тая и тая грешка. Но с божията благодат ще изправа и двете. Ще приведа в ред сметките си. [21 - Според римокатолицизма тайнствата действат и предават благодат по силата на извършеното действие, вярата и свободната воля на извършителя не са задължителни: нужно е само той да направи това, което прави църквата.]

1 „Благодат“ е първата пълнокръвна изява на комическия гений и неподражаемото пародийно майсторство на Джойс, направили по-късно „Одисей“ книга, над която читателят се смее, както когато чете „Швейк“, по думите на Брехт. Джойс построява разказа върху един от основните догмати на християнството – учението за благодатта, свръхестествената спасителна сила, която извършва духовното възраждане на човека, – за да обхване в сатирата си цялата християнска идеология и римокатолическия църковен институт. Станислас Джойс отбелязва в спомените си, че брат му е замислил „Благодат“ по модела на „Божествена комедия“: „Падането на Кърнан по стъпалата към умивалнята е неговото слизване в Ада, стаята на болника е Чистилището, а църквата, където той и достовете му изслушват проповедта – Раят.“ Много от героите в разказа се появяват в „Одисей“.

2 На кръчмарите е било забранено да продават в неделя алкохол на местното население.

3 Човекоподобните същества от страната на конете в „Пътешествията на Гъливер“.

4 Орденът е организиран на военни принципи; генералът на ордена е отговорен само пред папата.

5 Думите на героя не отговарят напълно на истината. Орденът нееднократно е бивал атакуван по разни поводи и с течение на вековете е променил характера си. Речевата характеристика подсказва неблагоприятността на категоричните твърдения.

6 Публичните домове в Дъблин са били разположени на улица „Пърдън“.

7 Доминикански монах – проповедник и писател. Бил е много популярен, защото води борба с опитите на известния викториански историк Фруд да фалшифицира истината за английското нашествие в Ирландия.

„Ватиканският затворник“ е прозвище на папа Пий IX; Лъв XIII също е смятал себе си за такъв, след като италианското правителство му отнема властта над Рим в 1870 г.

8 Оранжевите са протестантско политическо общество, основано в 1795, по-късно думата се прилага спрямо всеки проанглийски настроен ирландец или протестант.

9 Лъв XIII (1810–1903) се е ползвал с репутацията на много учен папа; консервативен в политическите и теологическите си възгледи.

10 Официално папите нямат такива девизи. С подобни фрази са обозначени 111-те приемници на папа Селестин II в приписваната на св. Малахия от Арма (XII в. книга „Пророчество за папите“: Лъв XIII – „Светлина в небето“, Пий IX – „Кръст от кръста“. Днес се смята, че книгата е мистификация, написана през XVI в. във връзка с борбите за папския престол, в подкрепа на един от претендентите. Грешките на Кънингам добре показват „начетеността“ му.

11 Пий IX (1792–1878) първоначално проявява реформаторски настроения, но след 1848 г. става краен реакционер. Непогрешимостта на папата е обявена по негово време.

12 Фотографията все още е била новост; стихотворението на Лъв XIII не се отличава с никакви художествени достойнства или „научни прозрения“. Неточен цитат от английския поет Джон Драйдън, който парафразира Сенека. Тогава догмата за непогрешимостта на папата е в сила.

13 Йохан Дьолингер не е бил кардинал, а немски теолог, отлъчен от църквата, защото не приема папската непогрешимост. Не е участвал в свещения съвет.

14 Джон Макхейл, архиепископ Туамски, се е радвал на значителна популярност в страната, тъй като поддържа патриотичната кауза и ирландското селячество. Не е бил съгласен с папската непогрешимост, но без усилия приема решението на съвета.

15 Фогърти е по-близо до истината от Кънингам. При четвъртото заседание на

съвета двама негови членове – епископите Ричо от Италия и Фицджералд от САЩ – гласуват против. След приключване на гласуването обаче и те приемат догмата. Джон Макхейл е намерил начин да не присъства на заседанието.

16 Ирландски патриот, протестант, поддръжник на движението за самоуправление. Кърнан свъси вежди, сведе глава като разярен бик и се вторачи в жена си.

17 Мат., 16, 23.

18 Фигурата е символ на кръста и раните Христови.

19 Според първоначалния замисъл „Благодат“ е последният разказ от цикъла и неслучайно в църквата си дават среща герои, чиито имена са вече познати от предишни разкази.

20 Текстът е от притчата за неверния пристойник (Лук., 16, 8–9). Свещеникът внася многозначителни промени, напр. „та кога умрете“ вм. „та кога осиромашеете“.

21 Според римокатолицизма тайнствата действат и предават благодат по силата на извършеното действие, вярата и свободната воля на извършителя не са задължителни: нужно е само той да направи това, което прави църквата.